

УДК 378.4(61):37.041

Л. Ф. Лозинська, О. А. Ціхоцька

**ЗОРІЄНТОВАНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ ВИЩОГО
МЕДИЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ НА ФОРМУВАННЯ
ПОТРЕБИ У МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ У САМОВИХОВАННІ
ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ**

Проблема розвитку, виховання і самовдосконалення особистості належить до найактуальніших соціальних аспектів суспільного життя і потребує глибокого наукового обґрунтування психологічної сутності чинників процесу.

Протягом історичного розвитку педагогічної думки вищезазначені процеси перебували у фокусі уваги вчених і практиків. У розвиток теорії і практики самовиховання великий внесок зробили педагоги О. Главацька, О. Ковальов, С. Ковальов, Г. Костюк, Л. Кочетов, Л. Рувинський, М. Сметанський, С. Хохлов та ін. [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9]. Науковці розглядають самовиховання як один із найсуттєвіших чинників розвитку особистості, як діяльність людини, спрямовану на зміну своєї поведінки та якостей.

Процес самовиховання невід’ємно пов’язаний із систематичною роботою особистості над виробленням і вдосконаленням своїх позитивних і усуненням негативних якостей, збагаченням творчого потенціалу – здібностей, потреб, інтересів, цінностей, духовного світу, моральних якостей. У ньому взаємодіють моральність, інтелект, воля й емоції. «Це максимальна усвідомленість себе, – зазначає М. Сметанський – свого місця в навколишньому світі і своєї поведінки; це вольове зусилля, яке регулює увесь спосіб життя; це стан, надзвичайно насичений емоціями, у якому людина чогось пристрасно прагне, чимось азартно захоплена» [8, с. 415].

Оволодіння знаннями і формування особистісних якостей не можуть відбуватись без прояву вихованцями навчально-пізнавальної активності та роботи над розвитком власної моральності, культури поведінки. Вони повинні бути не лише об’єктами, але й активнішими суб’єктами виховання.

«Будь-яка ефективна виховна робота має своєю внутрішньою умовою власну роботу вихованця, – писав С. Рубінштейн. – Успіх роботи з формування духовного обличчя людини залежить від цієї внутрішньої роботи, від того, наскільки виховання виявляється в змозі її стимулювати і скеровувати» [10, с. 317].

Самовиховання – це достатньо пізніе набуття онтогенезу, яке передбачає певний рівень розвитку особистості, її інтелекту, самосвідомості, здатності до аналізу при свідомому зіставленні власних вчинків із вчинками інших людей. Ставлення людини до своїх

потенційних можливостей, правильність самооцінки, уміння бачити свої недоліки характеризують зрілість людини і є передумовами організації самовиховання.

Л. Кочетов визначає самовиховання як усвідомлений і керований особистістю саморозвиток, у якому відповідно до вимог суспільства, мети й інтересів самої людини формуються запроєктовані нею сили й здатності [5].

Визнаючи особливості самовдосконалення, відомий український психолог Г. Костюк писав: «Самовиховання – вища форма виявлення саморуху особистості, що розвивається, в якій вона виступає суб'єктом свого розвитку» [4, с. 96]. Як особливий вид діяльності «самовиховання вимагає активного усвідомлення особистістю власного «я» (самосвідомість), стосунків із навколишнім світом (світогляд, свого життєвого досвіду, самого процесу роботи над собою)» [4, с. 15].

Основою самовиховання є принцип випереджаючого відображення в свідомості людини тих дій і вчинків, які вона збирається здійснити, визначення таких якостей, які вона передбачає у себе виховати. Саме тоді, коли у людини з'являється потреба в подоланні будь-яких недоліків свого характеру чи поведінки, важливо поставити чітку ціль і обґрунтувати необхідність її досягнення.

Так, О. Ковальов вважає, що «самовиховання – це свідомо, систематична робота особистості над собою з метою усунення тих чи інших недоліків і формування позитивних якостей, що відповідають вимогам суспільства й особистого плану розвитку» [2, с. 14].

Проте, як зазначає С. Ковальов, «ці процеси лише тоді можуть називатись самовихованням, коли вони являють собою свідомі дії особистості, спрямовані на самовдосконалення, тобто дії, у яких людина виступає активним суб'єктом самоосвіти, морального, трудового, фізичного, естетичного саморозвитку» [3, с. 4].

У гуманістичних концепціях К. Роджерса та А. Маслоу людина представлена як центральний об'єкт, який ініціює й організовує процес власного розвитку, містить його джерела і рушійні сили. Тому головним збудником особистісного росту, згідно з К. Роджерсом та А. Маслоу, є вроджена, іманентна тенденція організму до самовиховання [11; 12].

Специфіка самовиховання полягає в тому, що воно спирається на індивідуальні особливості людини, її нахили і потреби.

На думку М. Сметанського, формування особистості здійснюється під впливом таких чинників: спадковості, навколишнього середовища, а також власної активності особистості (самовиховання) [8].

Як слушно зазначає Є. Ільїн, самовиховання – один із важливих шляхів формування себе як особистості, до якого спонукають три обставини: а) наявність у людини потреби в самоповазі і схваленні іншими, у соціальному престижі; б) розбіжності в образах «Я ідеальне» і «Я реальне»; в) виникаючі на цій основі самооцінка і ставлення до себе. Відсутність хоча б одного із цих компонентів не призведе до формування

мотивації самовиховання. Якщо прагнення до самовиховання відсутнє, у людини нерозвинена потреба в самоповазі або їй байдужа думка інших про неї [13, с. 225].

Самовиховання порівняно менше піддається педагогічному регулюванню, ніж процес зовнішнього виховання, що здійснюється в результаті безпосереднього педагогічного впливу. Самовиховання повинно поглиблювати позитивний вплив виховання.

Успішність процесу самовиховання залежить від правильної педагогічної організації. «Спрямувати активність вихованця на створення власної особистості – значить перетворити його у співучасника процесу виховання, в його суб'єкта, зробити союзником у досягненні виховної мети» [14, с. 269].

На думку О. Главацької, «педагогічно правильно організоване самовиховання сприяє тому, що виховний процес набуває яскраво вираженого особистісно-зорієнтованого характеру протікання». Зв'язок між вихованням і самовихованням полягає в тому, що педагоги спрямовують діяльність вихованців, збуджують і активізують їхню свідомість, почуття, волю, створюють систему моральних цінностей і переконань, висувають вимоги і тим самим спонукають їх до самовиховання [1, с. 31].

Педагогічні впливи на особистість, як зазначає М. Сметанський, повинні бути зорієнтовані на те, щоб, «переломлюючись через її внутрішнє сприйняття, породжувати у ній обдумування і переживання розриву між досягнутим і бажаним». Таким чином, виховання і самовиховання особистості утворюватимуть єдиний процес [8, с. 415].

На думку П. Блонського, завдання педагогів полягає в тому, щоб не стільки навчати і виховувати, скільки розвивати здібності до самонавчання та самовиховання, виховувати людину, здатну створювати своє власне життя, здатну до самовизначення. Виховуватись – означає самовизначатись, і виховання майбутнього творця нового життя є лише раціональною організацією його самовиховання [15].

Вищенаведені судження дозволяють зробити висновок, що правильно організоване виховання як вміле стимулювання активності особистості в роботі над собою – це спонукання до її власного розвитку і самовдосконалення. Така робота стимулюється спеціально організованим педагогічним впливом: педагоги ставлять виховні завдання, формують у вихованців відповідні потреби (активність), залучають їх до діяльності, таким чином, спонукають до роботи над собою.

Мета статті. Розкрити сутність самовиховання в навчально-виховному процесі вищого медичного навчального закладу, визначити перспективні шляхи педагогічного керівництва цим процесом.

Науковці виділяють чотири етапи педагогічного керівництва процесом самовиховання особистості:

1. *Спонукальний етап.* Завдання педагога на цьому етапі полягає в тому, щоб викликати у вихованців бажання пізнати себе, визначити

позитивні і негативні сторони своєї особистості, сформувані прагнення до самовдосконалення. Цьому сприяють розповіді педагога про потенційні можливості людини, про життя видатних людей, зустрічі з представниками обраної професії, які завдяки наполегливій і систематичній роботі над собою досягли високого рівня досконалості.

2. *Цільовий етап.* На цьому етапі педагог допомагає вихованцям визначити мету і розробити програму власного самовдосконалення. Успішності реалізації етапу сприяє наявність чітко окресленого ідеалу. У програмі самовиховання визначаються конкретні завдання, спрямовані на досягнення мети. У процесі реалізації ця програма може зазнавати змін. Програма самовиховання передбачає також визначення конкретних дій, спрямованих на її вирішення.

3. *Організаційно-дійовий етап.* Завдання педагога – допомогти вихованцям реалізувати їхні наміри. Важливим моментом етапу є стимулювання вихованця до прийняття рішення, вольового акту, який виступає показником зрілості особистості.

4. *Контрольно-регулюючий етап* передбачає аналіз наслідків роботи над собою [16, с. 335 – 339].

Сутність педагогічного керівництва самовихованням студентів полягає насамперед у пропаганді й інтерпретації ідей самовиховання. Головна умова успішної організації процесу самовиховання особистості полягає в умінні педагога переконливо і з захопленням довести вихованцям не на словах, а в процесі предметно-практичної діяльності, необхідність такого виду духовної діяльності молодій людині. Студенти повинні зрозуміти не тільки, яким чином вони зможуть оволодіти можливостями і закономірностями свого гуманістичного розвитку, але й опанувати практику самовиховання, що є необхідним для досягнення соціального успіху здібностей і вмінь. Цьому, на думку М. Аверіна, сприятиме триєдина внутрішня самоустановка:

- 1) відчувати в собі інтерес до самоорганізації;
- 2) повірити у власні потенційні можливості в її опануванні;
- 3) оволодіти практичною діяльністю у вибраному напрямі особистісного розвитку [17, с. 20 – 25].

Педагогічне завдання полягає в тому, щоб допомогти молодій особистості здійснити самовиховання – усвідомити процеси, що відбуваються в її психіці, навчити свідомо керувати ними, викликати їх мотивацію, ставити цілі свого самовдосконалення.

Завдання педагога полягає також у тому, щоб ознайомити вихованців із методами самовиховання: самопізнання; саморегуляції; самостимулювання, самоаналізу [16].

Оволодіння студентами засобами самовиховання – це процес визрівання їхньої свідомості, вдосконалення взаємовідносин і особистісної поведінки. Самовиховання дозволяє студентам глибше усвідомити, яких моральних якостей їм слід набути для майбутньої

професії. Процес допомагає краще визначити свої здібності й особливості характеру перед початком професійної діяльності.

Спонування до оволодіння самовихованням слід будувати на позитивному емоційному тлі за допомогою методів переконання, захоплення, натхнення, пояснення, заохочення тощо. Коли ідея самовиховання захопить студентів, то викладачеві залишається уміло керувати їхньою роботою над собою.

На думку О.Главацької, система педагогічного керівництва самовихованням включає:

1) пробудження у вихованців інтересу і прагнення до самовдосконалення, створення атмосфери серйозного ставлення до самовиховання, роз'яснення ідей самовиховання на конкретних літературних і живих прикладах;

2) допомогу у складанні особистої програми самовиховання, підкріплення зусиль вихованців, спрямованих на здійснення індивідуальних самозобов'язань;

3) активне керування самостійним процесом вдосконалення особистості кожного вихованця [1, с. 130].

Аналіз психолого-педагогічних досліджень і досвід практичної діяльності свідчать про те, що професійне самовиховання – результат усвідомленої взаємодії студента з відповідним соціальним середовищем, у якому він реалізує потреби розвитку таких особистісних якостей, що забезпечать успіх у навчальній, професійній діяльності, а також у житті.

Серед чинників, що сприяють процесу самовиховання, можна також назвати вимоги суспільства до особистості майбутнього фахівця. Важливою передумовою самовиховання є ставлення студента до вимог, які до нього висуваються. При байдужому ставленні розвиток особистості не відбувається. Лише при свідомому сприйнятті вимог студент відчуватиме потребу в самовдосконаленні.

Оволодіваючи в процесі діяльності певним досвідом і якостями (на основі внутрішніх потреб), особистість починає вільно і самостійно обирати її цілі й засоби, керувати нею, одночасно вдосконалюючи і розвиваючи свої здібності щодо її здійснення, зміцнюючи і виховуючи себе.

Цей факт дуже важливий для педагогіки, сутність його полягає в тому, що людина розвивається не лише за закладеною в ній програмою спадковості та під впливом навколишнього середовища, але й в залежності від досвіду, якостей, здатностей, які з'являються в її психіці.

Однією із характерних рис самовиховання студентів є його стійкий взаємозв'язок із процесом виховання у вищому навчальному закладі та суспільною дійсністю. На думку В. Синельникова, використання виховання й самовиховання в комплексі, коли виховання спрямовує зусилля особистості на роботу над собою, а та сприяє результативності зовнішніх впливів, – запорука успіху у формуванні особистості [18]. У процесі цілеспрямованої виховної роботи формується внутрішній світ

студента, який визначає згодом його здатність, прагнення і можливість до самовиховання.

Самовиховання студентської молоді здійснюється на основі певних принципів, які є найбільш загальними вихідними положеннями і вимогами особистості до самої себе і визначають мету, ідеали, зміст, методика й організацію процесу самовиховання:

- демократичності самовиховання, виховання стійкої громадської позиції і гуманістичної моралі;
- системності, цілеспрямованості, ціннісної орієнтації виховання і самовиховання;
- єдності самовиховання і наукового світосприйняття;
- формування активної життєвої позиції і позитивного спрямування самовиховання;
- взаємозв'язку виховання, самовиховання і професійної діяльності.

Самовиховання не може бути відокремленим виховним заходом. Здійснення педагогічного курсу самовиховання повинно йти в напрямку формування особистості в процесі всієї навчально-виховної роботи.

Сутність самовиховання полягає в тому, що особистість усвідомлено змінює сама себе. Усвідомлення своєї особистості як об'єкта самовиховання, сприяє становленню мети, мотивів і мотивації самовиховання. Усвідомлення діяльності самовиховання сприяє систематичності та самостійності роботи над собою.

Стимулювання самовиховання як спонука до активнішої роботи над собою полягає в тому, щоб забезпечити вищу потребу в самовихованні, викликати позитивні мотиваційні установки для подальшого вдосконалення своєї особистості. Розуміння викладачами вищих навчальних закладів сутності мотивації, використання закономірностей і механізмів впливу на неї є важливим і необхідним аспектом виховної діяльності. Різноманітні мотиви поведінки особистості виступають спонукальною силою в досягненні мети. Здійснюючи одну і ту ж справу, студенти можуть мати різні спонуки до неї.

До найважливіших внутрішніх передумов, які визначають ефективність самовиховання студентів, варто зарахувати потреби й мотиви, що спонукають до роботи над собою. Самовиховання відбувається лише за умови, якщо в людині виникає внутрішнє бажання вдосконалити себе.

Вирішальний вплив навчально-виховного процесу на розвиток і формування толерантної особистості студентів-медиків відбувається через стимулювання внутрішньої активності (пізнавальної, активності спілкування) та активності свого самовдосконалення. Іншими словами, формуванням мотивації.

Відповідно до змісту професійної діяльності майбутнього лікаря можна виокремити такі групи мотивів самовдосконалення:

1. Мотив досягнення (прагнення досягти високих результатів у діяльності, бажання успіху в досягненні поставлених цілей).

2. Мотив самоствердження (прагнення укріпити свою позицію в стосунках з іншими людьми з почуттям власної гідності, з бажанням, щоб тебе поважали).

3. Мотив ідентифікації з іншою людиною (прагнення бути схожим на авторитетну особу).

4. Мотив саморозвитку і самовдосконалення (прагнення до самовдосконалення, бажання підвищити власні індивідуальні можливості, реалізувати свій потенціал).

5. Мотив афіліації (прагнення до встановлення і підтримки стосунків з іншими людьми, приєднання, партнерства і любові, спілкування як самоцінності).

6. Просоціальні мотиви (соціально значущі мотиви, пов'язані з усвідомленням суспільної значущості діяльності, з почуттям обов'язку і відповідальності) [19, с. 38 – 39].

Поведінку і діяльність студентської молоді зумовлює індивідуальна система мотивів. Одні мотиви відіграють головну роль і є основною спонукою до самовиховання особистості, інші – другорядну. При гуманістичному, особистісно-орієнтованому підході основна мета педагога полягає в тому, щоб допомогти студентам знайти власний сенс життя, надати можливість у самоствердженні, самореалізації, створити такі психологічні умови, що сприятимуть розкриттю кожної особистості та виникненню бажання до самовдосконалення.

Система цінностей регулює систему міжособистісних взаємовідносин. Такі особистісні якості як доброта, чуйність, поступливість, гнучкість у міжособистісних стосунках, вміння знаходити компроміс починають набувати особливої цінності. Вони й визначають особливості мотивів і мотивації соціальної поведінки студентів, блокуючи і пригнічуючи негативні тенденції в міжособистісних взаємостосунках.

Визначення професійних і моральних цінностей, пов'язане з професійним і моральним самовизначенням, по-новому впливає на життєві пріоритети студентів. Так, наприклад, серед нових цінностей виявляється позитивна «Я-концепція». У студентів проявляється прагнення до того, щоб сформувати і зберегти в очах оточуючих позитивний образ «Я». Це може стати для них одним із значущих досягнень і, відповідно, потребою самовдосконалення, досягнення успіху в професійній діяльності. Потреба у зіставленні «Я-реального» і «Я-ідеального» стає мотивом роботи над собою.

Потреби особистого самовдосконалення проявляються в бажанні людини максимально розвинути свої здібності. Заради досягнення самоактуалізації особистість використовує усі свої здібності, досягає вершини свого потенціалу. Людям, які прагнуть до самовдосконалення, властива рідкісна здатність радіти успіхам своїх партнерів. Такі

особистості визнають людське достоїнство інших, не принижують їх, не нехтують бажаннями іншої людини. Повага іншої людини передбачає визнання її як незалежного й автономного індивіда.

А головне виховне завдання в керівництві самовиховання полягає в тому, що потрібно сформувані ті позитивні якості, від яких залежить вирішення вказаних суперечностей, і привести в дію наведені вище фактори: самосвідомість, захоплення, спрямованість, уміння керувати собою.

Функції педагогічного процесу у вищому медичному навчальному закладі полягають у розвитку, «запуску» у майбутніх лікарів механізмів саморегуляції, саморозвитку, самовиховання.

Список використаної літератури

- 1. Главацька О. Л.** Основи самовиховання особистості: Навч.-метод. посібник / О. Л. Главацька. – Тернопіль, 2008. – 206 с.
- 2. Ковалёв А. Г.** Самовоспитание школьников / А. Г. Ковалёв. – М., 1967. – 159 с.
- 3. Ковалёв С. М.** Воспитание и самовоспитание / С. М. Ковалёв. – М., 1986. – 287 с.
- 4. Костюк Г. С.** Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / За ред. Л. М. Проколенко. – К., 1989. – С. 98–133.
- 5. Кочетов Л. И.** Педагогические основы самовоспитания / Л. И. Кочетов. – М.: «Знание», 1974. – 64 с.
- 6. Рувинский Л. И.** Как воспитать волю и характер / Л. И. Рувинский, С. И. Хохлов. – М., 1988. – 160 с.
- 7. Рувинский Л. И.** Психология самовоспитания / Л. И. Рувинский, А. Е. Соловйова. – М.: «Просвещение», 1982. – 143 с.
- 8. Сметанський М. І.** Методологічні засади самовиховання / М. І. Сметанський // Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології // Теоретичний та науково-методичний часопис. – Вип. 3 (38). – К.: «Вища освіта України», 2010. – С. 413–420.
- 9. Сметанський М. І.** Самовиховання як фактор розвитку особистості / М. І. Сметанський // Наукові записки. Серія: Педагогіка і психологія. – 2006 р. – № 16. – Вінниця – С. 21–26.
- 10. Рубинштейн С. Л.** Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб.: Питер, 2000. – 720 с.
- 11. Рождерс К.** К науке о личности / В кн. История зарубежной психологии. Тексты. – М. – 1986. – 254 с.
- 12. Хьелл Л.** Гуманистическое направление в теории личности: Абрахам Маслоу / Л. Хьелл, Д. Зиглер // Теории личности: Пер. с англ. – СПб.: Питер-Пресс, 1997. – 608 с.
- 13. Ильин Е. П.** Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – СПб.: Изд-во «Питер», 2000. – 512 с.
- 14. Мойсеюк Н. Є.** Педагогіка. Навч. посіб. / Н. Є. Мойсеюк. – Вінниця, «УНІВЕРСУМ-Вінниця», 1998 р. – 350 с.
- 15. Блонский П. П.** Избранные педагогические и психологические сочинения. В 2 т. – М., – 2000. – С. 45–49.
- 16. Педагогіка:** Навч. посіб. / В. М. Галузяк, М. І. Сметанський, В. І. Шахов. – 5-е вид., випр. і доп. – Вінниця: Вид-во ТОВ фірма «Планер», 2012. – 400 с.
- 17. Аверін М.** Педагогічне управління організацією особистості учня / М. Аверін // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. – 2010. – № 4 (184). –

С. 20 – 25. **18. Синельников В. М.** Самовиховання як діяльність і його психологічні особливості / В. М. Синельников // Педагогіка і психологія. Вісник АПН України. Науково-теоретичний та інформаційний журнал академії педагогічних наук України. 2005 – № 3(48) – С. 34 – 41.
19. Семиченко В. А. Проблемы мотивации поведения и деятельности человека: Модульный курс психологии. Модуль «Направленность» (Лекции, практические занятия, задания для самостоятельной работы) / В. А. Семиченко. – К. : Миллениум, 2004. – С. 38 – 39.

Лозинська Л. Ф., Ціхоцька О. А. Зорієнтованість педагогічного процесу вищого медичного навчального закладу на формування потреби у майбутніх лікарів у самовихованні як педагогічна умова виховання толерантності

У статті проведено аналіз основних досліджень і публікацій щодо теорії та практики самовиховання студентської молоді як одного із найсуттєвіших чинників розвитку особистості, як діяльності людини, спрямованої на зміну своєї поведінки та якостей. Розкрито сутність самовиховання в навчально-виховному процесі вищого медичного навчального закладу. У статті визначено чинники, що сприяють процесу самовиховання, а також основні принципи, які є найбільш загальними вихідними положеннями і вимогами особистості до самої себе і визначають мету, ідеали, зміст, методiku й організацію процесу самовиховання. Визначено, що вирішальний вплив навчально-виховного процесу на розвиток і формування толерантної особистості студентів-медиків відбувається через стимулювання внутрішньої активності (пізнавальної, активності спілкування) та активності свого самовдосконалення, формуванням мотивації. Відповідно до змісту професійної діяльності майбутнього лікаря було виокремлено групи мотивів самовдосконалення: досягнення, самоствердження, ідентифікації з іншою людиною, саморозвитку і самовдосконалення, афіліації та просоціальні мотиви.

Ключові слова: самовиховання, етапи самовиховання, потреби й мотиви, педагогічне керівництво процесом самовиховання.

Лозинская Л. Ф., Цихоцкая О. А. Ориентация педагогического процесса высшего медицинского учебного заведения на формирование потребности у будущих врачей в самовоспитании как педагогическое условие формирования толерантности

В статье проведен анализ основных исследований и публикаций относительно теории и практики самовоспитания студенческой молодежи как одного из важнейших факторов развития личности, как деятельности человека, направленной на изменение своего поведения и качеств. Раскрыта сущность самовоспитания в учебно-воспитательном процессе высшего медицинского учебного заведения. В статье определены факторы, способствующие процессу самовоспитания, а

также основные принципы, которые являются наиболее общими исходными положениями и требованиями личности к самой себе и определяющие цели, идеалы, содержание, методику и организацию процесса самовоспитания. Определено, что решающее влияние учебно-воспитательного процесса на развитие и формирование толерантной личности студентов-медиков происходит через стимулирование внутренней активности (познавательной, активности общения) и активности своего самосовершенствования, формированием мотивации. В соответствии с содержанием профессиональной деятельности будущего врача были выделены группы мотивов самосовершенствования: достижения, самоутверждения, идентификации с другим человеком, саморазвития и самосовершенствования, аффилиации и просоциальные мотивы.

Ключевые слова: самовоспитание, этапы самовоспитания, потребности и мотивы, педагогическое руководство процессом самовоспитания.

Lozynska L. F., Tsikhotska O. A. The orientation of pedagogical process in higher medical educational institutions on the formation of self-education needs in future physicians as a pedagogical condition of upbringing of tolerance

In the article there is the analysis of main researches and publications regarding the theory and practice of students' self-education as one of the most important factors of personal development, as a human activity aimed at changing their behaviour and qualities. The essence of self-education in the educational process of higher medical educational institutions is revealed. Analysis of psychological-pedagogical studies and practical experience show that professional self-education is a conscious result of the interaction of the learners with the relevant social environment in which they implement the requirements of the development of such personal qualities that will ensure success in studying, professional activities, and also in life. The article identifies factors that contribute to the process of self-education, as well as the basic principles, which are the most common source of regulations and requirements of the individual to itself and define goals, ideals, content, methodology and organization of the process of self-education. It is determined that the key influence of educational process on the development and formation of the tolerant personality of medical students occurs through the stimulation of internal activity (cognitive, activity of communication) and the activity of their improvement, the formation of motivation. According to the content of professional activity of future doctors the groups of motives of self-improvement were selected: the achievement motive (desire to achieve high results in the activity, desire of success in achieving goals; the motive of self-assertion (ambition to strengthen position in relations with other people); the motive of identification with another person (the desire to be like an authority figure); the motive of self-development and self-improvement

(self-improvement, a desire to improve individual abilities, to realize the potential); the motive of affiliation (the desire to establish and maintain relations with other people, joining, partnership); prosocial motives (social motives associated with the public awareness of the value of activity, sense of duty and responsibility). The functions of pedagogical process in higher medical educational establishment are to develop in future doctors the mechanisms of self-regulation, self-development, self-education.

Key words: self-education, stages of self-development, needs and motives, pedagogical management of the process of self-education.

Стаття надійшла до редакції 19.01.2016 р.

Прийнято до друку 29.02.2016 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.

УДК 378:[373.3+37.013.77]

Н. В. Мордовцева

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Стратегія безперервної мовної освіти передбачає використання у навчально-виховному процесі вищих навчальних заходів оптимальних традиційних та інноваційних форм, методів і засобів навчання і самонавчання, що в подальшому забезпечить успішну професійну комунікативну діяльність студентів нефілологічних спеціальностей. Окрім того, змінився сам погляд на взаємодію викладача і студентів у навчальному середовищі університету – йдеться про суб'єкт-суб'єктну взаємодію, співробітництво, спільну науково-дослідну діяльність, поєднання науки з освітою. Особистісно орієнтований, діяльнісно-комунікативний, компетентнісний підходи до підготовки майбутнього фахівця знайшли відображення у документах в галузі вищої педагогічної освіти (Закон України «Про освіту», Національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») Державна цільова комплексна програма «Вчитель», Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті, Закон України «Про вищу освіту» та ін.).

У наукових і методичних джерелах дослідницька компетентність трактується по-різному. До числа ключових її відносять В. Болотова, І. Зимня, С. Осипова, Ю. Соляніков, О. Ушакова та ін.; як складову професійної компетентності розглядають В. Адольф, А. Деркач, Т. Смоліна, а Б. Гершунський, В. Лаптев визначають її як елемент загальної та професійної освіченості.

Процес формування дослідницької компетентності в системі підготовки майбутніх учителів із різних спеціальностей досліджують